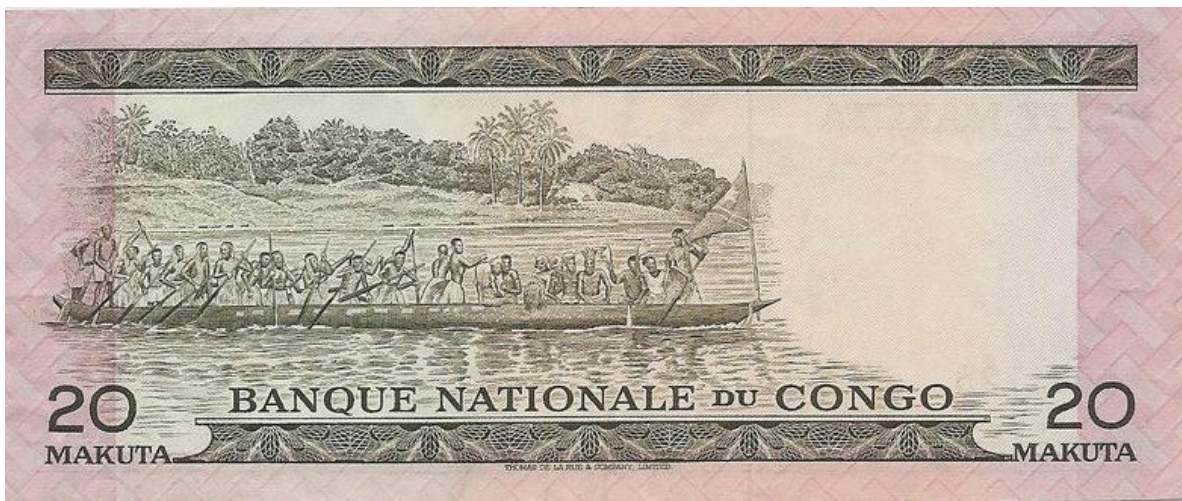

20 makuta Congo 1970, eerste minister Lumumba

Leopold Verbist

*Banque National du Congo, 20 makuta 1967-1970, Patrice Lumumba, 156 x 66 mm, Thomas de la Rue
Bwana Kitoko*

Koning Boudewijn en president Kasa-Vubu tijdens de triomfantelijke optocht van 30 juni 1960

Van 16 mei tot 11 juni 1955 ondernam koning Boudewijn met een groot gevolg een officieel bezoek aan Congo en Ruanda-Urundi. Het werd een triomftocht zonder weerga. Overall waar de koning passeerde was het feest. De zwarten in Leopoldstad gaven hem de bijnaam Mwana Kitoko, “Jonge Knaap” in het Lingala, de taal van West-Congo. Voor de zwarten was een chef een oude wijze man en ze waren ten eerste verbaasd over die jonge koning, toen 25 jaar. De Belgische autoriteiten waren echter niet opgezet met die bijnaam en in alle publicaties over die koninklijke triomftocht verbasterden ze hem tot Bwana Kitoko. Bwana betekent “heer” of “chef”, maar is geen Lingala maar Swahili, de taal van Oost-Congo. Tot vandaag vindt men Bwana Kitoko in bijna alle publicaties. Het is hen dus gelukt.

Het bezoek van koning Boudewijn had grote gevolgen. Hij had begrepen dat er een grote kloof was tussen blank en zwart in Congo en pleitte bij zijn terugkeer tijdens een voordracht voor de Cercle Royal Africain te Brussel voor een verbetering van de menselijke relaties tussen blank en zwart. Hij gaf de opdracht dat blanken en zwarten voortaan samen zouden eten en drinken en ook konden trouwen. De chicotte werd afgeschaft (de zwarten kregen van de zweep als ze iets mispeuterd hadden). Er kwamen meer prachtige gebouwen en kredieten om scholen te bouwen, meer treinen en boten.

De publieke opinie in België werd wakkergeschud. Professor Jef Van Bilsen publiceerde later in 1955 zijn *Dertigjarenplan der politieke ontvoogding van Belgisch Afrika*, eerst in het Nederlands en in 1956 ook in het Frans. Hij pleitte voor de vorming van een zwarte elite die geleidelijk ook hoogwaardige functies zou bekleden in de fabrieken, de literatuur, het onderwijs en de politiek. Hij zag Congo dus onafhankelijk worden ... in 1985. Het document werd ook zeer ruim verspreid in Congo. Dat alles zette een evolutie naar politiek bewustzijn in gang die niet meer te stoppen was.

*Patrice Emery Lumumba
(1925-1961)*

Indépendance chacha

1958 zou een sleuteljaar worden. De eerste lokale verkiezingen werden georganiseerd die ene Joseph Kasa-Vubu burgemeester maakte van Dendele, een zwarte gemeente. Op dat moment waren alleen Ghana en Soedan onafhankelijk in zwart Afrika, maar Charles de Gaulle beloofde dat jaar ook de onafhankelijkheid aan Congo-Brazzaville. Overall kwamen er reacties los en kort nadien werd de politieke partij MNC (Mouvement National Congolais) door Patrice Lumumba gesticht. De wereldtentoonstelling Expo 58 te Brussel had een Congolees paviljoen en honderden Congolezen konden voor de eerste keer België bezoeken. Het schudde de Congolezen verder wakker.

In januari 1959 ontstonden de eerste relletjes in Leopoldstad met tientallen doden na een verboden meeting van Kasa-Vubu's partij ABAKO (Alliance des Bakongos), die reeds langer bestond. Op 13 januari 1959 kwam er een Belgische regeringsmededeling die voor de eerste keer over onafhankelijkheid sprak. In Congo begon dan een race naar de macht van de verschillende politieke partijen. De meeste partijen waren voor een federale staat maar Lumumba was voor een unitaire staat en zijn standpunt radicaliseerde steeds meer: in juli vroeg hij al de onmiddellijke onafhankelijkheid en riep op tot burgerlijke ongehoorzaamheid, wat hem in de gevangenis deed belanden en er ontstonden nieuwe rellen. In december 1959 werden lokale gemeente- en provincieverkiezingen georganiseerd die de machtsverhoudingen tussen de verschillende politieke partijen duidelijk maakten. Er volgde een rondetafelconferentie te Brussel in januari 1960. Er woedde al sinds 1954 een bloedige onafhankelijkheidsoorlog in Algerije, een kolonie van Frankrijk. De Belgische regering vreesde voor iets gelijkaardigs in Congo en was dus geneigd de onafhankelijkheid snel toe te kennen om problemen te vermijden. Lumumba werd in extremis vrijgelaten om te kunnen deelnemen aan de rondetafelconferentie. Kasa-Vubu vroeg de onafhankelijkheid slechts voor 1962 maar Lumumba haalde zijn slag thuis: er werd beslist de onafhankelijkheid te verlenen op 30 juni 1960.

De meeste Congolezen die de conferentie bijwoonden logeerden in het Plazahotel te Brussel. De muziekgroep African Jazz trad er elke avond op om hen wat te vermaken. Ze componeerden het liedje *Indépendance chacha*. Het werd er voor de eerste keer gespeeld op 27 januari 1960, de avond voor er beslist werd dat de onafhankelijkheid zou ingaan op 30 juni. Het werd een enorm succes in Congo, waar het liedje de melding van de onafhankelijkheid bracht tot in de verste uithoeken van het land.

De Congo-crisis 1960-63

Op 30 juni volgde een plechtige zitting te Leopoldstad waar koning Boudewijn de lof zwaaide over de Belgische verwezenlijkingen, maar Lumumba nam het woord en beledigde de koning door te wijzen op de vernederingen van de Congolezen.

Joseph Kasa-Vubu werd president van Congo en Patrice Lumumba eerste minister, twee rivalen uit verschillende politieke partijen, waartussen het niet boterde. Lumumba predikte het unitarisme, waardoor de rijkdommen van de welstellende provincies ook de rest van Congo ten goede zouden komen, en toonde zich voorstander van verregaande sociale hervormingen. Hij geloofde dat er welvaart kon komen, mits de Belgen maar buiten te gooien en alles in eigen handen te nemen. Eigenlijk was dit totaal onrealistisch, want daar waren nauwelijks lokale mensen voor opgeleid. Dat alles schoot in het verkeerde keelgat bij vele westerse landen, en hij werd als communist afgeschilderd en tegengewerkt. Al in de eerste weken na de onafhankelijkheid staakte de Force Publique (het leger en tegelijk politie), die wilde dat de Belgische officieren eruit gegooid werden. De zwarten keerden zich tegen de blanken en er waren moordpartijen en verkrachtingen. Een grote exodus van de Belgen kwam op gang.

Speech van Patrice Lumumba op 30 juni 1960, koning Boudewijn luistert

Onmiddellijk na de onafhankelijkheid scheidden de twee rijkste provincies van Congo zich af: het mineraalrijke Katanga en het diamantrijke Kasai. Reeds op 11 juli 1960 riep Moïse Tshombe de onafhankelijkheid van Katanga uit, de meest welvarende provincie. België, dat er belang bij had dat Katanga met zijn mijnindustrie stabiel bleef, stuurde troepen om de kolonisten te beschermen en de Union Minière steunde de nieuwe staat door prompt haar belastingen door te storten aan de Katangese regering in plaats van aan de Congolese. Tshombe kreeg ook de steun van het naburige Zuid-Kasai, een diamantrijke provincie die zich onder leiding van Albert Kalonji eveneens afscheidde van Congo.

Lumumba reageerde op de afscheiding door hulp te vragen aan de Verenigde Naties. Die veroordeelden de afscheiding en stuurden een vredesmacht. België moest bovendien van de Verenigde Naties zijn troepen terugtrekken, want die werden beschouwd als agressors. Midden in de Koude Oorlog kreeg Lumumba van Rusland ook vliegtuigen ter beschikking om zijn troepen te verplaatsen binnen Congo. Ondertussen was de relatie tussen Kasa-Vubu en Lumumba tot een breekpunt gekomen en werd Lumumba ontslagen. Hij vluchtte naar Stanleystad, vormde er een eigen regering, maar werd door de troepen van Joseph Mobutu (ondertussen opperbevelhebber van het leger) gevangengenomen en

overgebracht naar Katanga. Daar werd hij vermoord op 17 januari 1961. In het boek *De Moord op Lumumba* uit 1999 legt schrijver Ludo De Witte uit dat de Katangees minister Godefroid Munongo en de Belg Frans Verscheure de leiding hadden van de executie. De dag nadien werd zijn lichaam opgegraven door de Belg Gerard Soete die het liet verdwijnen door het op te lossen in zwavelzuur. Antoine Gizenga zette het werk van Lumumba verder in Stanleystad.

Lumumba werd gevangengenomen door de troepen van Mobutu, december 1960

Ook Dag Hammarskjöld, de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, kwam bij het conflict om het leven: zijn vliegtuig stortte in 1961 na een missie in Katanga neer in Noord-Rhodesië (vandaag Zambia), waarschijnlijk ten gevolge van een aanslag. Hij werd opgevolgd door de Birmaan U Thant.

Er was regelmatig diplomatiek overleg maar dat vlotte niet goed. In december 1961 werd Zuid-Kasai heroverd door de Congolese troepen en die afscheiding beëindigd. Gesprekken met Gizenga vloten ook niet goed en de Congolese troepen belegerden Stanleystad en arresteerden Gizenga, wat ook die afscheiding beëindigde. Gesprekken van de Verenigde Naties met Tshombe duurden een jaar zonder veel resultaat. De VN-troepen lanceerden dan een nieuw offensief en namen Elisabethstad in, wat ook die afscheiding beëindigde in januari 1963.

Inflatie

Bij de onafhankelijkheid werd de Congolese frank, die tot dan toe gelijk was aan de Belgische frank, losgekoppeld. De afscheiding van Katanga betekende voor de Congolese regering natuurlijk een belangrijk verlies aan inkomsten, terwijl de uitgaven ongeveer gelijk bleven, wat uiteraard inflatie betekende. Zo stegen de prijzen in juli 1960 al met 30 % ten opzichte van juni 1960 en einde 1963 was dat al opgelopen tot 200 %.

In 1965 deed Mobutu een staatsgreep en einde 1966 nationaliseerde hij de Union Minière du Haut-Katanga (UMHK). Deze Belgische maatschappij was de belangrijkste exploitant van de Katangese mijnen en was uiterst winstgevend. Maar op lange termijn was dat een zware misrekening van Mobutu want van toen af ging het bergaf met Gécamines (Générale des Carrières et des Mines) zoals de nieuwe maatschappij genoemd werd. Vandaag is Gécamines nog maar een schaduw van wat het geweest is. Heel het land begon af te stevenen op een rampscenario.

In 1967 was de inflatie al opgelopen tot 1000 % en een munthervorming werd noodzakelijk. De frank werd vervangen door een nieuwe munteenheid, de zaire, onderverdeeld in 100 makuta met als omwisselkoers 1 zaire voor 1000 frank. Maar dat is een ander verhaal.

Belgisch Parlementair Onderzoek

Op 24 februari 2000 werd in België een parlementaire onderzoekscommissie opgericht belast met het

vaststellen van de precieze omstandigheden waarin Patrice Lumumba werd vermoord en van de eventuele betrokkenheid daarbij van Belgische politici. De rechtstreekse aanleiding voor de oprichting ervan was het boek *De moord op Lumumba* van Ludo De Witte. Leuven 1999.

Het verslag werd gepubliceerd op 16 november 2001. De conclusie was dat verschillende ministers uit de regering-Gaston Eyskens een 'morele verantwoordelijkheid' dragen voor de omstandigheden die hebben geleid tot de moord op de gewezen Congolese premier Patrice Lumumba.

Bibliografie

Peter Verlinden, *Achterblijven in Congo, een drama voor de Congolezen?*, Davidsfonds Leuven, 2008.

Wikipedia, *History of the Democratic Republic of the Congo*,

http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Democratic_Republic_of_the_Congo

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, *16 november 2001 Parlementair Onderzoek*

https://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/comm/lmb/312_6_volume1.pdf

De Standaard 16 november 2001: *Commissie Lumumba stelt 'morele verantwoordelijkheid' Belgen vast*; https://www.standaard.be/cnt/nfle16112001_001

Antoine Bruylandt en Leopold Verbist, *10 frank 1965, Democratische Republiek Congo*, De Muntklapper 76 oktober-november-december 2012.